

LITTERATUR- VETENSKAPLIGA PERSPEKTIV

på begreppet hållbar utveckling

av Olavi Hemmilä

Hållbar utveckling

Alltsedan FN-rapporten *Our Common Future* från 1987 (även kallad Brundtlandrapporten) har begreppet hållbar utveckling stått i centrum för samhällsdebatten. Med en ofta citerad formulering slår rapporten fast att »hållbar utveckling är en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov«. ¹ Att enbart tala om hållbar utveckling i termer av behovstillfredsställelse är dock för snävt. Ekonomen Robert Solow fokuserar på »livskvalitet« istället för »behov«, men som Amartya Sen påpekar i *The Idea of Justice* (2009) innebär även detta en begränsning. ² Människor kan aldrig känna någon djupare tillfredsställelse utan att gå bortom sina materiella och personliga intressen:

Certainly, people do have needs, but they also have values and, in particular, cherish their ability to reason, appraise, choose, participate and act. Seeing people only in terms of their needs may give us a rather meager view of humanity. ³

I försöken att främja en hållbar utveckling ser Sen i första hand en vilja att värna om individens frihet. För nuvarande och kommande generationer innefattar detta en beredvillighet att ta ansvar för den miljö som de har att förvalta.

Sen föreslår en utvidgad definition av begreppet hållbar utveckling:

Thus recharacterized, sustainable freedom can be broadened from the formulations proposed by Brundtland and Solow to encompass the preservation, and when possible expansion, of the substantive freedoms and capabilities of people today »without compromising the capability of future generations« to have similar – or more – freedom. ⁴

Syftet med föreliggande studie är att peka på vägar för hållbar utveckling utifrån ett vidgat textbegrepp. Att se bortom sina egna intressen i Amartya Sens mening (och därigenom verka för ett hållbart samhälle) innebär att möta olika invanda föreställningar. De reflekteras i de berättelser som är en så viktig del av samhällslivet. Omvänt formas individens föreställningsvärld i hög grad av dessa berättelser. Troper, retoriska formler, som »apokalypsen«, »vildmarken« och »pastoralen« återkommer ständigt i skönlitteratur, film och andra medier. Dessa berättarstrukturer tenderar att behålla sin form oavsett vem som nyttjar dem för stunden. I en tid av globala ekologiska kriser får de nya innebörder. Att skapa ett hållbart samhälle innebär i hög grad att göra medvetna val mellan olika sätt att berätta historier om tillståndet i världen. ⁵

Om textstudier betraktas som ett medel för självreflexion är det uppenbart att litteratur-

vetare och andra humanister kan lämna ett väsentligt bidrag till diskussionen om hållbar utveckling. Jag ska ge några exempel (»ekothrillers« och »toxic tourism«) som har hämtats från det vittförgrenade och tvärvetenskapliga forskningsområde som kallas ekokritik (ecocriticism) eller environmental criticism. Redan av en kort översikt torde det framgå att ekokritiken är av stort värde då det gäller att diskutera hållbar utveckling.

Ekokritik

Ekokritiken etablerades ursprungligen som en riktning inom litteraturvetenskapen i USA och England i mitten av 90-talet, och har definierats som »studiet av relationen mellan litteraturen och den fysiska miljön«. ⁶ I en tid då världen tycktes vara allvarligt hotad av miljöförstöring reagerade den tidiga ekokritiken mot alla försök att avlägsna läsaren från texten och texten från världen. »It isn't language which has a hole in its ozone layer«, säger ekokritikern Kate Soper i boken *What is Nature?* (1995). ⁷ Det fanns ett aktivistiskt imperativ i den tidiga ekokritiken. Forskaren förutsattes vara engagerad i något slags fältarbete. Som litteraturkritikern Peter Barry framhåller i *Beginning Theory* (2002) ter sig uppdraget minst lika angeläget idag:

Seeking to contribute to rectifying injustices in the areas of gender, race, and class is a praiseworthy aim for critics and theorists to have, but it isn't sensible to ignore the fact that making a difference in these presupposes that we can manage to avoid environmental catastrophe. Otherwise, it might seem like working flat out to secure improved working-conditions for the crew as the *Titanic* speeds towards the iceberg. ⁸

Den förmodligen mest använda översikten över ekokritiken, Greg Garrards *Ecocriticism* (2002), är upplagd som en genomgång av troper som pastoralen, apokalypsen och vildmarken. Garrard spårar bruket av dessa troper till

antika och bibliska källor samtidigt som han visar hur närvarande de fortfarande är i våra föreställningsvärldar. Oavsett vilken ontologisk status som troperna tillmäts är de användbara som redskap vid analys av skönlitterära texter. Det finns gott om föregångare till ekokritikens diskussion om troper. Ett par välkända exempel är Ernst Robert Curtius *Europäische Literatur und Lateinisches Mittelalter* (1948) samt Northrop Fryes *Anatomy of Criticism* (1956). Dessa båda verk bygger i hög grad på kartläggningar av olika litterära och retoriska figurer.

Ekokritikens intresse för troper innebär ett återuppväckt intresse för den klassiska retoriken. Kunskaper om retorik gör det lättare att orientera sig i en värld som är fylld av både möjligheter och hotbilder. Detta minskar också den spänning mellan textorienterade och mer mimetiskt inriktade studier som fanns i den tidiga ekokritiken. Det klassiska exemplet på ett konstruktivt användande av retoriska medel är Rachel Carsons *Silent Spring* (1962), som i hög grad startade hela miljödebatten i USA. I bokens inledning tecknar Carson en pastoral scen där människor lever i harmoni med varandra och med naturen. Plötsligt tystnar fågelsången i detta paradys. Orsaken visar sig vara kemiska bekämpningsmedel, och pastoralen går över i en analys av kemikalieanvändningen i samhället. Analysen får kraft av kontrasten till det stämningsmåleri som föregår den.

Kunskaper i retorik kan även motverka en överdriven ängslan. Kate Sopers påpekande om att det inte är språket som har ett hål i sitt ozonlager kan fungera som en väckarklocka, men frågan är om inte detta hål faktiskt är en rent språklig konstruktion? Att ozonskiktet är uttunnat förefaller de flesta forskare vara överens om, men bilden av ett hål rakt ut i världsrymden väcker associationer till en livshotande fara som hotar allt liv. Det är svårt att se hur det skulle kunna gå att skapa en hållbar utveckling om paniken tar överhanden.

Ekothrillers

I Brundtlandrapporten heter det vidare: »We must understand better the symptoms of stress that confronts us, we must identify the causes, and we must design new approaches to managing environmental resources and to sustaining human development«.⁹ Det finns gott om skönlitterära verk som behandlar de »symptom på stress« som är så påtagliga i människors relationer till den fysiska omgivningen.

Ett par sådana texter är Arto Paasilinnas *Harens år* (1975) och Johanna Sinisalos *Bara sedan solen sjunkit* (2002).¹⁰ Båda romanerna problematiserar relationen mellan människa och miljö. *Harens år* inleds med att journalisten Vatanen råkar köra på en harpalt med sin bil när han är ute på ett uppdrag. Efter att ha fått haren omplåstrad tar han med sig den på en lång resa som för honom bort från de urbana miljöerna i södra Finland allt djupare in i Lappmarken. Paasilinna aktiverar välbekanta föreställningar om att lämna civilisationen och bege sig ut i vildmarken. Progressionen i romanen är tydlig (och detta är säkert en del av förklaringen till bokens stora popularitet). En serie äventyr uppe i norr väcker Vatanens naturliga instinkter. Han bygger hus, jagar björn och bekämpar eldsvådor. I slutet av romanen är Vatanen nära att återigen fångas in av civilisationen men lyckas fly tillsammans med haren och en ung kvinnlig beundrarinna.

Sinisalos roman inleds med att den unge fotografen Angel är på väg hem efter en fest. I närheten av sin bostad ser han hur ett gäng ligister står och sparkar på någon som ligger ner på marken. Angel ingriper. Det visar sig att våldsoffret är en liten trollunge. Fotografen tar med sig trollet till sin bostad. Efterhand tyr sig trollungen Pessi till sin räddare (även om ett troll aldrig kan tämjäs helt och hållet). En katastrof inträffar när Angels vän Martes lockar honom att använda Pessi i en reklamkampanj.

De trär på trollet ett par snäva jeans och tar en serie fotografier som publiceras i ett modemagasin. När Pessi råkar få se bilderna reagerar han våldsamt med tragiska följder. Angel flyr ut i skogen med trollungen. Där visar det sig att Pessi inte är ensam. Hans artfränder har beslutat sig för att slå tillbaka mot människorna, som bokstavligen drivit dem till att ta till vapen. När människan har stört den naturliga balansen i naturen tar naturen hämnd. Motivet känns igen som en traditionell retorisk formel.

Paasilinnas och Sinisalos mytologisering av vildmarken kan uppfattas som harmlös underhållning, men romanerna väcker ändå frågor om vårt förhållande till den fysiska miljön. Är urbana storstadsmiljöer enbart av ondo, och vad skulle i så fall en hållbar utveckling innebära? Att försöka återvända till naturen i någon sorts förmodern mening skulle rimligtvis skapa problem när det gäller att skapa ett hållbart samhälle.

Särskilt Sinisalos roman lyfter fram vårt problematiska förhållande till djuren, ett av de många områden som aktualiseras inom ekokritiken.¹¹ Historien om Pessi kan även sägas vara en »ekothriller« med högt underhållningsvärde. Richard Kerridge diskuterar genren i antologin *The Green Studies Reader*.¹² Den har sina rötter i den klassiska thrillern: »the thriller brings fear to artificial climax and release. The thriller allows its audience to be voyeuristic spectators of calamity.«¹³ Vad som skiljer ekothrillern från den klassiska thrillern är hotbilden. De ekologiska hoten är ju komplexa, och utvecklingen är svår att förutsäga. Detta inbjuder till apokalyptiska visioner (som i Sinisalos roman). Den klassiska thrillern är ambivalent i förhållande till sitt bärande tema, våldet. Ekothrillern är ambivalent till de ekologiska katastroferna, eftersom den både vill varna för vad som kan hända och samtidigt hämta sin näring ur människors föreställningar om vad som kan hända i framtiden. I båda fallen är frågor kring hållbar utveckling själva nerven i genren.

Toxic tourism

De litterära tropernas funktion framträder kanske tydligast genom kontrastverkan. Exempel på detta finns inom det som ekokritikern Lawrence Buell kallat »toxic discourse«, eller »expressed anxiety arising from perceived threat of environmental hazard due to chemical modification by human agency«. ¹⁴ I *Writing for an Endangered World* (2001) pekar Buell på några drag som är typiska för de toxiska diskurserna. I det följande avsnittet ska jag tillämpa hans terminologi på »toxic tourism«, eller organiserade resor till kraftigt nedsmutsade områden. ¹⁵

Det första exemplet hämtas från den berömda koppargruvan i Falun. Under en period på 1600-talet svarade gruvan för närmare 70 procent av världproduktionen av koppar. Den upptogs år 2001 på Unescos världsarvslista. En aspekt av verksamheten vid gruvan är av särskilt intresse i en diskussion om hållbar utveckling: dess fatala inverknings på den fysiska miljön. Ännu i början av 1900-talet saknade vidsträckta områden kring gruvan vegetation på grund av påverkan från gruvan. De upplevelser som mött besökare i gruvan har lockat till spektakulära skildringar. Ett av de särdrag som Buell finner i de toxiska diskurserna är just bruket av skräckromantisk rekvisita: »as toxic discourse focuses on specific cases, it readily montages into gothic«. ¹⁶

Den förste utlänning som skildrade Falu gruva i skrift var fransmannen Charles Ogier, som var sekreterare vid en fransk beskickning till Sverige under åren 1634–35. Under sin vistelse i landet gjorde Ogier och tre andra fransmän en utflykt från Stockholm till Falun. Hans rese-dagbok gavs ut i Paris 1656. Den är »just icke smickrande för svenskarna«, skriver Carl Sahlin i *Stora Kopparberget och Falu stad i reseskildringar* (1897). ¹⁷ Ogiers skildring av besöket i Falun är inte bara det första exemplet på hur utländska besökare sett på den hårt nedsmutsade gruvmiljön. Dragningen till spektakulära inslag

återfinns även i mycket av det som skrivits om gruvan under de senare århundradena.

Ogiers dagbok för tankarna till Dantes *Inferno* genom sina färgstarka skildringar av de underjordiska rikena. Ogier anspelar på typiska motiv som ankomsten till gruvan, nedstigningen till helvetet och beskrivningen av de förtäpade människor som krälar omkring därnere. Hela resan blir ett slags inverterad pilgrimsfärd från en harmonisk världsordning ut till det okända. Ogier och hans följeslagare häpnar när de blickar ner i gruvkratern: »Man skulle tro, att det voro det gamla kaos, det råa och oberoende ämnet.« De tar sig ner i schaktet och förundras över de gnistrande kristaller av »koppar, mässing, vitriol och svavel« som möter dem där därnere. Gruvan påminner Ogier om ett »dödsrike«, där somliga stackare »vältra klippblock, andra vrida hjul och ännu andra syssla med något annat tungt arbete, liksom till straff för sina synder. Det finns verkligen också bland dem en del dåligt folk.« ¹⁸ Ogier återger en skröna som tycks stödja denna uppfattning:

En grufarbetare blef tillsammans med en kamrat, som han var ovän med, upphissad i den korg, som användes för stenblockens uppforsling; då de kommit upp till randen, försökte den förre, just som han stigit ur, att sparka ned kamraten i grufvan, men tog miste och störtade själf ned: i fallet hördes han utstöta de gräsliga orden: »öppna nu ditt gap, djäfvul, här får du en god stek!« Somliga tro, att han härmed menat sig själf, andra ovännen. ¹⁹

Den allra mest kände av alla besökare i gruvan, Carl von Linné, använde även han starka effekter då han beskrev sina upplevelser. Det övergripande syftet med Linnés landskapsresor var att undersöka landets naturtillgångar och näringsliv. Resan genom Dalarna genomfördes sommaren 1734 på uppdrag av landshövdingen Nils Reuterholm. Tonen i *Dalaresan* är relativt återhållen. Långa partier är rena kataloger där Linné dikterar sådant som han finner vara värt att lägga på minnet. Då och då bryter hans lyriska ådra ändå igenom, i synnerhet då han besöker gruvan i Falun:

Utur denna gruva steg upp en stadig rök, vilken med hela gruvans beskaffenhet lärde oss förstå, att hela helvetets beskrivning av *theologis* given, att imprimera i den säkra människans förstånd är tagen utur denna eller dylika gruvor. Aldrig har någon poet kunnat beskriva Styx, *Regnum subterraneum* och Plutos underjordiska rike eller någon *theologus* helvetet så fasligt, som det här synes. [...] Nere här under äro oräkneliga mörka, av solen aldrig åskådade valv med os, damm och hetta uppfylde till 450 alnars djup under den tunga och hårda jorden. I dessa gå över 1200 ljusskygga, fordom dömda till gruvarbete, och som djävlar svarta laboranter, vilka sot och mörker omgiva på alla sidor.²⁰

Vid åsynen av dessa gruvarbetare når Linnés stilkonst en av sina absoluta höjdpunkter:

De härvarande *damnati* gingo nakna till medianen, havandes för munnen en ullen lapp, att rök och damm alltför hoptals ej måtte insupas. Här gavs icke rådrum få taga ett rent andedrag, svetten rann ur deras kropp som vatten ur en påse.²¹

Ogiers och Linnés skildringar av gruvan i Falun appellerar till läsarnas sensationslystnad med sitt nervkittlande stämningsmåleri. Översatt till nutida förhållanden kan emellertid sådana spektakulära inslag vara kontraproduktiva, särskilt om de används i medierapporteringen från olika ekologiska katastrofområden världen över. De nutida formerna av toxisk turism har uppkommit i ett försök att skapa opinion kring miljöfrågorna, men även de mest vällovliga syften kan stranda till följd av ouppmärksamhet vid bruket av retoriska figurer. Detta förhållande exemplifieras i Phaedra C. Pezzullos *Toxic Tourism: Rhetorics of Pollution, Travel and Environmental Justice* (2007).

Numera genomförs resor till ekologiska katastrofområden oftast av olika miljörelser i syfte att öka medvetenheten om miljöfrågorna. Kännetecknande för de resenärer som Pezzullo intresserar sig för är att de identifierar sig med dem som drabbats av miljöförstöringen. I de exempel som hon anför finns inte den klassiske turistens iakttagande utanförskap. Ett av huvudsyftena med resandet blir istället

att etablera en dialog med de utsatta. Miljögifterna är inte alltid synliga, men deras verkningar är desto mer påtagliga. De kroppsliga aspekterna av upplevelsen betonas, som i det första av de exempel som Pezzullo beskriver mer utförligt:

The moment I stepped out of the bus (I have allergies) I was hit with a migraine headache and shortness of breath and in real distress. I just started crying for the people that call the community home and must be breathing that toxic air all the time... I think the tours are a great idea, even though it made me sick to go on the tour.²²

Orden är hämtade ur ett brev som Pezzullo fått från en kvinna som deltog i en resa genom Cancer Alley, ett område längst Mississippifloden mellan New Orleans och Baton Rouge i delstaten Louisiana. I detta område har en betydande petrokemisk industri etablerats sedan produktionen av socker och bomull minskade i betydelse efter andra världskriget. Pezzullo följer med på en guidad tur genom Cancer Alley. Guiden, en lokal miljöaktivist, pekar lugnt och sakligt ut de olika källor till föroreningar som bussen passerar. Då och då görs ett uppehåll för att passagerarna ska få tillfälle att prata med dem som drabbats av utsläppen.

Efter hand framträder emellertid ett mönster i Pezzullos bok: Lokala grupper av rättrådiga människor kämpar mot ockulta nätverk av kallhamrade miljöbovar. Detta David mot Goliath-scenario svarar mot det andra av de kriterier som Buell formulerar i sin beskrivning av den toxiska turismen.²³ Aversionen mot de multinationella bolagen är jämförbar med äldre tiders rädsla för invasioner från arabvärlden, skräcken för världskommunismen eller farhågorna för ett anfall från yttre rymden.

Sådana mentala mallar har en mer eller mindre stark förankring i verkligheten, men de kan ha riskabla verkningar. Ogiers och Linnés rese-skildringar ter sig väl numera närmast charmerande på grund av det stora tidsavståndet, men när det gäller modernare exempel blir insatserna högre.

Föreställningen att alla som arbetar i stora företag har onda avsikter har en tendens att konservera sig själv. Ansvarskännande människor finns i alla positioner i samhället.

Den tredje punkten i Buells beskrivning av den toxiska turismen utgörs av tanken att det funnits ett ursprungligt tillstånd av renhet som förstörts av mänsklig tanklöshet.²⁴ Något sådant urtillstånd är svårt att hitta i historien. Buells fjärde kriterium beskriver den totala dystopin: hela världen är förgiftad, och det finns inte längre något hopp.²⁵ De strukturer som Buell analyserar återfinns i skönlitterära texter, i filmer som *Matrix* (1999) och *The Terminator* (1984) och i mediernas bevakning av miljökatastrofer. Kunskap om dessa toxiska diskurser gör oss mindre benägna att falla offer för osaklig propaganda, och här kan litteraturvetare lämna ett viktigt bidrag genom sin kompetens att tolka texter i en vidare mening.

Plats och identitet

Oavsett hur människor formar sin identitet bär de alltid olika berättelser, bilder och symboler med sig. Litteraturvetaren Ursula Heise ger flera talande exempel på sådana bilder i den uppmärksammade boken *Sense of Place and Sense of Planet* (2008).²⁶ Den 7 december 1972 togs ett numera berömt foto under Apollo 17:s rymdresa. Fotot föreställer planeten jorden där den svävar i rymden som en dimhöljd blå pärla mot en nattsvalt bakgrund. Miljörörelserna tog snabbt till sig denna bild (och liknande fotografier som tagits under tidigare rymdfärder) som en slagkraftig symbol. Det är föga överraskan-

de att FN-rapporten *Our Common Future* inleds med visionen av jorden som ett sårbart klot i världsrymden:

In the middle of the 20th century, we saw our planet from space for the first time. Historians may eventually find that this vision had a greater impact on thought than the Copernican revolution of the 16th century, which upset the human self-image by revealing that the Earth is not the centre of the universe. From space, we see a small and fragile ball dominated not by human activity and edifice but by a pattern of clouds, oceans, greenery, and soils. Humanity's inability to fit its doings into that pattern is changing planetary systems, fundamentally.²⁷

Heise pekar också på andra bilder (eller allegorier, som hon föredrar att kalla dem) som formar människors uppfattningar av världen. Det finns exempelvis skäl att fråga sig vilken inverkan som det kraftfulla internetverktyget Google Earth har på individen. Möjligheten att kunna zooma in på vilken plats som helst på jorden måste rimligtvis få återverkningar på de berättelser som styr vår omvärldsuppfattning.

De exempel jag anför ovan indikerar att litteraturvetare och andra humanister kan lämna viktiga bidrag till diskussionen om hållbar utveckling. Naturligtvis måste frågor som energiförsörjning och klimatförändringar stå i centrum, men diskussionen bör vidgas till att även omfatta människors föreställningar om sin omvärld. Det är i det komplexa samspelet mellan individens identitet och den fysiska miljön som förutsättningar för en bättre framtid kan skapas. I enlighet med Amartya Sen ser jag arbetet med att främja en hållbar utveckling som en fråga om att värna om individens frihet. Kunskaper om berättelsers funktion är en viktig del av detta arbete.

1 »Sustainable development seeks to meet the needs and aspirations of the present without compromising the ability to meet those of the future», *Our Common Future*, World Commission on Environment and Development, Oxford: Oxford UP, 1987, s. 40.

2 Amartya Sen, *The Idea of Justice*, London: Allen Lane, 2009, s. 249 ff. Se vidare Robert Solow, *An Almost Practical Step toward Sustainability*, Washington DC: Resources for the Future, 1992.

3 Sen, *The Idea of Justice*, 2009, s. 250.

- 4 Ibid., s. 251 f.
- 5 Se Mike Hulme, *Why we Disagree about Climate Change: Understanding Controversy, Inaction and Opportunity*, Cambridge: Cambridge University Press, 2009. Hulme utgår från klimatkrisen men väcker även mer generella frågor om människors omvärldsuppfattningar.
- 6 »Simply put, ecocriticism is the study of the relationship between literature and the physical environment«, Cheryl Glotfelty, »Introduction«, i Cheryl Glotfelty & Harold Fromm (red.), *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*, London: University of Georgia Press, 1996, s. xix. Ekokritiken har redan presenterats i Sverige. Se exempelvis Håkan Sandgren, »Lyssna till jordens sång: ekokritiska och ekofeministiska ståndpunkter i den litteraturteoretiska diskussionen«, i *Tidskrift för litteraturvetenskap*, 2002:2, s. 3–17 samt Sven Lars Schultz (red.), *Ekokritik: Naturen i litteratur*, Uppsala: Centrum för miljö- och utvecklingsstudier, 2007.
- 7 Kate Soper, *What is Nature? Culture, Politics and the Non-human*, Oxford: Blackwell, 1995, s. 151.
- 8 Peter Barry, *Beginning Theory: An Introduction to Literary and Cultural Theory*, 2. ed, Manchester: Manchester University Press, 2002, s. 257.
- 9 *Our Common Future*, 1987, s. 28.
- 10 Arto Paasilinna, *Harens år*, övers. Camilla Frostell, Stockholm: Bromberg, 1992. Johanna Sinisalo, *Bara sedan solen sjunkit*, övers. Ann-Christine Relander, Stockholm: Wahlström & Widstrand, 2002. Båda romanerna har översatts till ett flertal andra språk.
- 11 För en översikt, se Garrard, 2002, s. 136–159.
- 12 Richard Kerridge, »Ecothrillers: Environmental Cliffhangers» i Laurence Coupe (red.), *The Green Studies Reader: From Romanticism to Ecocriticism*, London: Routledge, 2000, s. 242–250.
- 13 Ibid., s. 244.
- 14 Lawrence Buell, *Writing for an Endangered World: Literature, Culture and Environment in the U.S. and Beyond*, Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press, 2001, s. 30 f. Buell (professor i Engelska vid Harvard sedan 1990) har skrivit ytterligare två böcker om ekokritik, *The Environmental Imagination: Thoreau, Nature Writing, and the Formation of American Culture*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1995, och *The Future of Environmental Criticism: Environmental Criticism and Environmental Crisis*, Malden MA: Blackwell Publishing, 2005. Buell är förmodligen den som betytt mest för att ge ekokritiken status som ett etablerat forskningsområde.
- 15 För en utförlig diskussion om toxic tourism, se Phaedra C. Pezzullo, *Toxic Tourism: Rhetorics of Pollution, Travel and Environmental Justice*, Tuscaloosa: The University of Alabama Press, 2007.
- 16 Buell, *Writing for an Endangered World*, 2001, s. 42.
- 17 Carl Sahlin, *Kopparberget Stora och Falu stad i reseskildringar: utdrag ur tryckta källor från äldre och nyare tid*, Falun: Falu nya boktr. aktieab., 1897, s. 1. Ogiers dagbok trycktes för första gången i Paris 1656. En moderniserad svensk översättning med titeln *Från Sveriges storhetstid: franske legationssekreteraren Charles Ogiers dagbok under ambassaden i Sverige 1634-35* gavs ut 1914 (samt i en andra upplaga 1978).
- 18 Sahlin, *Kopparberget Stora och Falu stad i reseskildringar*, 1897, s. 2 f.
- 19 Sahlin, *Kopparberget Stora och Falu stad i reseskildringar*, 1897, s. 3.
- 20 Andrew Casson och Roger Jacobsson (red.), *Dalaresan tillsammans med Bergslagsresan*, Malmö: Gullers, 2007, s. 259.
- 21 Ibid., s. 260.
- 22 Pezzullo, *Toxic Tourism: Rhetorics of Pollution, Travel and Environmental Justice*, 2007, s. 77.
- 23 Buell, *Writing for an Endangered World*, 2001, s. 40. Jämför Ursula K. Heise, *Sense of Place and Sense of Planet: The Environmental Imagination of the Global*. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 26 f. Heise talar om »allegorization of villainous transnational trusts» (s. 27).
- 24 Buell, *Writing for an Endangered World*, 2001, s. 37.
- 25 Ibid., s. 38.
- 26 Heise, *Sense of Place and Sense of Planet*, 2008, s. 22 f.
- 27 *Our Common Future*, 1987, s. 1.

Nyckelord: hållbarhet, ekokritik, miljökritik

Keywords: sustainability, ecocriticism, environmental criticism

Summary

Sustainability and the Uses of Fiction

In 1987 the United Nations agreed upon the now well-known following definition of the term sustainability: »Sustainable development seeks to meet the needs and aspirations of the present without compromising the ability to meet those of the future.

«In *The Idea of Justice* (2009), Amartya Sen suggests that this term should be understood in a wider context: »Certainly, people do have needs, but they also have values and, in particular, cherish their ability to reason, appraise, choose, participate and act.«

Taking these general positions as a starting point, this study discusses narrative strategies employed in novels by the Finnish authors Arto Paasilinna and Johanna Sinisalo (in these called »ecothriller« genre) and in various forms of »toxic discourses« (exemplified by travelogues focusing on the Falun mine in Sweden and in Phaedra C. Pezzullo's book *Toxic Tourism*). The theoretical basis for the study is ecocriticism, a new field of research which studies the relation between texts and the physical world.

The article concludes that the formation of a sustainable society is to a large extent the result of conscious choices between alternative ways of telling stories about the world. Highlighting the dynamics of our relationship with the physical environment is an essential contribution from the humanities to the formation of a sustainable society.

Olavi Hemmilä
University of Washington
olavi.hemmila@hotmail.com